

Ханс-Георг Гадамер

ИСТИНА И МЕТОД

ОСНОВНИ ЧЕРТИ НА ЕДНА ФИЛОСОФСКА
ХЕРМЕНЕВТИКА

София, 2020

Преводът е направен по изданието
Hans-Georg Gadamer, Gesammelte Werke, Bd. 1,
Hermeneutik I, Wahrheit und Methode
(*Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*)

© J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1986

© Издателство „Изток-Запад“, 2020

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Димитър Денков, превод, 2020

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2020

ISBN 978-619-01-0669-2

ХАНС-ГЕОРГ
ГАДАМЕР

ИСТИНА

—И—

МЕТОД

ОСНОВНИ ЧЕРТИ НА
ЕДНА ФИЛОСОФСКА
ХЕРМЕНЕВТИКА

Превод от немски

Димитър Денков

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	11
ВЪВЕДЕНИЕ.....	13

ПЪРВА ЧАСТ

ИЗЛОЖЕНИЕ НА ВЪПРОСА ЗА ИСТИНАТА ПРИ ОПИТА С ИЗКУСТВОТО

I. ТРАНСЦЕНДИРАНЕТО НА ЕСТЕТИЧЕСКОТО ИЗМЕРЕНИЕ

1. ЗНАЧЕНИЕ НА ХУМАНИСТИЧНАТА ТРАДИЦИЯ В НАУКИТЕ ЗА ДУХА.....	20
a) Проблемът за метода	20
b) Водещи хуманистични понятия	26
α) Образование	26
β) <i>Sensus communis</i>	35
γ) Съдна способност	46
δ) Вкус.....	50
2. СУБЕКТИВИЗИРАНЕТО НА ЕСТЕТИКАТА ЧРЕЗ КАНТОВАТА КРИТИКА	57
a) Кантовото учение за вкуса и гения	57
α) Трансценденталното отличие на вкуса	57
β) Учението за свободната и добавената красота	60
γ) Учението за идеала на красотата	62
δ) Интересът при красивото в природата и изкуството.....	64
ε) Отношението между вкус и гений	68
b) Естетиката на гения и понятието за преживяване.....	70
α) Настъплението на понятието за гений	70
β) Към историята на думата „преживяване“	75
γ) Понятието „преживяване“	79
c) Ограничеността на изкуството на преживяването. Реабилитация на алегорията	84
3. ВЪЗБНОВЯВАНЕ НА ВЪПРОСА ОТНОСНО ИСТИНАТА НА ИЗКУСТВОТО	95
a) Проблематичността на естетическото образование.....	95
b) Критика на абстрактността на естетическото съзнание.....	102

II. ОНТОЛОГИЯТА НА ХУДОЖЕСТВЕНАТА ТВОРБА И НЕЙНОТО ХЕРМЕНЕВТИЧЕСКО ЗНАЧЕНИЕ

1. Играта като водеща насока за онтологическата експликация.....	114
a) Понятието „игра“	114
b) Преобразяването във фигура и тоталното опосредяване	122
c) Времето на естетическото	132
d) Примерът на трагическото.....	139
2. Естетически и херменевтически следствия.....	144
a) Битийната валентност на образа	144
b) Онтологичното основание на окационалното и декоративното.....	154
c) Граничното място на литературата.....	169
d) Реконструкцията и интеграцията като херменевтически задачи	173

ВТОРА ЧАСТ

РАЗШИРЯВАНЕ НА ВЪПРОСА ЗА ИСТИНАТА ВЪРХУ РАЗБИРАНЕТО В НАУКИТЕ ЗА ДУХА

I. ИСТОРИЧЕСКА ПОДГОТОВКА

1. ПРОБЛЕМАТИЧНОСТ НА РОМАНТИЧЕСКАТА ХЕРМЕНЕВТИКА и ПРИЛОЖЕНИЕТО ѝ ВЪРХУ ИСТОРИЯТА	180
a) Същностна промяна на херменевтиката между Просвещението и Романтиката	180
a) Предистория на романтическата херменевтика.....	180
b) Шлайермахеровият проект за универсална херменевтика.....	190
b) Присъединяването на историческата школа към романтическата херменевтика	203
a) Затруднения пред идеала за универсална история	203
b) Историческият светоглед на Ранке	209
γ) Отношението между историята и херменевтика при И. Г. Дройзен	217
2. ЗАПЛИТАНЕТО НА ДИЛТАЙ В АПОРИИТЕ НА ИСТОРИЗМА.....	222
a) От теоретико-познавателния проблем за историята към херменевтичното основополагане на науките за духа.....	222
b) Вътрешното противоречие между наука и философия на живота в Дилтаевия анализ на историческото съзнание	235
3. ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ТЕОРЕТИКО-ПОЗНАВАТЕЛНАТА ПОСТАНОВКА НА ВЪПРОСА ЧРЕЗ ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	246
a) Понятието „живот“ при Хусерл и граф Йорк	246
b) Хайдегеровият проект на една херменевтическа феноменология.....	258

II. ОСНОВНИ ЧЕРТИ НА ЕДНА ТЕОРИЯ ЗА ХЕРМЕНЕВТИЧЕСКИЯ ОПИТ

1. ИЗДИГАНЕ НА ИСТОРИЧНОСТТА В РАЗБИРАНЕТО	
ДО ХЕРМЕНЕВТИЧЕСКИ ПРИНЦИП	269
a) Херменевтическият кръг и проблемът за предразсъдъците.....	269
a) Хайдегеровото разкриване	
на предварителната структура на разбирането	269
b) Дискредитирането на предразсъдъка в Просвещението	275
b) Предразсъдъците като условия за разбирането	280
a) Реабилитирането на авторитета и традицията	280
b) Примерът на класическото	288
c) Херменевтическото значение на времевата дистанция.....	294
d) Принципът за историята на въздействието	303
2. ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ОСНОВНИЯ ХЕРМЕНЕВТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМ	310
a) Херменевтическият проблем на приложението	310
b) Актуалността на Аристотел за херменевтиката	314
c) Примерното значение на юридическата херменевтика	327
3. АНАЛИЗ НА СЪЗНАНИЕТО ЗА ИСТОРИЧЕСКО ВЪЗДЕЙСТВИЕ.....	343
a) Границата на рефлексивната философия	343
b) Понятието за опита и същността на херменевтическия опит.....	349
c) Херменевтическото предимство на въпроса.....	364
a) Образецът на Платоновата диалектика.....	364
b) Логиката на въпроса и отговора	371

ТРЕТА ЧАСТ

ОНТОЛОГИЧЕСКИЯТ ОБРАТ НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА ПО ЛИНИЯТА НА ЕЗИКА

1. ЕЗИКЪТ КАТО МЕДИУМ НА ХЕРМЕНЕВТИЧЕСКИЯ ОПИТ.....	382
a) Езиковостта като определение на херменевтическия предмет.....	387
b) Словесността като определение на херменевтическия процес	394
2. ФОРМИРАНЕ НА ПОНЯТИЕТО „ЕЗИК“ В ИСТОРИЯТА	
НА ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКАТА МИСЪЛ.....	403
a) Език и <i>logos</i>	403
b) Език и <i>verbum</i>	416
c) Език и образуване на понятия	426

3. Езикът като хоризонт на една херменевтическа онтология.....	436
a) Езикът като опит със света	436
b) Словесната среда и нейната спекулативна структура	455
c) Универсалният аспект на херменевтиката	474

Докато хващаши, хвърляйки си сам, е всичко
сръчност и печалба лека;
едва когато с изненада хванеш ти топката,
която ти подхвърля играещата винаги със тебе,
и праща я на теб и посред теб
с умел замах, в една от тези дъги
на Божиите сводести мостове:
едва тогава хватът е способност –
не твоя, на света.

Р. М. Рилке

ПРЕДГОВОР

Текстът на досегашните издания бе прегледан с оглед публикацията на моите Събрани съчинения. Ако не е отбелязано друго, той остана непроменен, не се ли броят някои незначителни поправки и уточнения. Допълненията, приложени в първото издание, както студията „Херменевтика и историзъм“, препечатвана от второто издание насетне, предговорът към него и послесловът към третото могат да се видят във втория том на Събрани съчинения.

В значителна степен бяха допълнени и умножени бележките под линия. Доколкото ми се струва смислено с оглед на обсъжданите теми, те би следвало да насочат по-специално към последвалото след първото издание на работата ми развитие на проучванията – както мои, така и на други изследователи. Всички допълнения в основния текст, както и всички нови бележки и приложения към тях, са отбелязани в средни скоби; вторият том, на който се позовавам твърде често, би трябвало да се чете като продължение, разширение и ограничаване на дадения тук текст. Затова в него се прилага общ за двата тома регистър, за част от който трябва да благодаря на първоначално изготвения от Райнер Вийл справочник към „Истина и метод“.

Новият справочник се дължи преди всичко на г-н Кнут Еминг, мой сътрудник по подготовката на това издание. Стремехът ни бе да открием по-ярко най-често употребяваните понятия, и то с оглед на още по-подчертаната връзка между първия и втория том в Събрани съчинения. Това, което компютърът никога не може да научи, ние би трябвало най-малкото приблизително да постигнем.

Х.-Г. Г.

ВЪВЕДЕНИЕ

Следващите проучвания се занимават с херменевтическият проблем. Феноменът на разбирането и на правилното тълкуване на разбраното не е само частен проблем на учението за метода в науките за духа. От древността насам винаги е имало и теологическа, и юридическа херменевтика, които никога не са се отличавали с особен научнотеоретичен характер, а по-скоро са отговаряли и служели на практическото поведение на образования в съответните науки правник или проповедник. Така проблемът за херменевтиката още по историческия си произход прекраща далеч зад онези граници, които са наложени чрез понятието за метод в съвременната наука. Разбирането и тълкуването на текстове не е само необходимост за науката, а очевидно принадлежи към човешкия опит изобщо. Херменевтическият проблем първоначално съвсем не е методически. При него нещата не се отнасят до някакъв метод на разбиране, чрез който текстовете на едно научно познание следва да се подлагат на такава трактовка, на която подлежат и всички останали предмети на опита. При него нещата не опират най-напред и до изграждането на едно сигурно познание, което да задоволява методическия идеал на науката – и въпреки това тук нещата отново опират до познание и до истина. В разбирането на традицията биват разбирани не само текстове, но се добиват представи и възгледи, разкриват се истини. Що за познание е това и каква истина се разкрива тук?

С оглед на ненакърнимото господство, което притежава науката на Новото време в рамките на философското изясняване и оправдаване на понятието за познание и на понятието за истина, този въпрос сякаш е нелегитимен. И все пак той не може да бъде избегнат дори в рамките на науката. Феноменът на разбирането не само пронизва всички човешки връзки със света; той има самостоятелна валидност и в науката, като се противопоставя на опита да се превърне в научен метод. Следващите проучвания се крепят на тази съпротива, която се налага в науката срещу универсалните претенции на научната методика. Към тях по необходимост принадлежи всестранното търсене на такова познание на истината, което да надхвърля контролираната от научната методика област на нейна проява и следователно да пита за собствената си легитимация. Така науките за духа се преплитат с видове опит, лежащи извън науката: с опита на философията, с опита на изкуството и с опита на самата история. Всички те са видове опит, в които се оповестява истина, невъзможна за верифициране с методическите средства на науката.

Философията на нашето време има и заострено съзнание за тези неща. Съвсем друг е обаче въпросът доколко философски могат да се легитимират подобни начини на познание, стоящи извън научните рамки. Убеден съм, че актуалността на херменевтическия проблем се основава преди всичко на задълбочаването във феномена на разбирането и че само то може да даде търсената легитимация. За мен това убеждение бе засилено не на последно място от тежестта, която историята на философията притежава в съвременната философска работа. При срещата с историческата традиция на философията разбирането ни сполетява като един промислен опит, който с лекота позволява да се обозре и преодолее булото на историческия метод, хвърлено върху историко-философското изследване. Към елементарния опит на философстването принадлежи тъкмо това, че когато се потрудим да разберем класиците на философската мисъл, от само себе си за нас тутакси става важно едно ангажирано задължение към истината, което съвременното съзнание нито може да отклони, нито е способно да надхвърли. Наивното самочувствие на съвременността би могло да възроптае, че по този начин философското съзнание разчиства възможността да постави собственото си философско осмисляне на много по-ниска степен от тази на един Платон или Аристотел, на един Лайбниц, Кант или Хегел. Една от слабостите на съвременното философстване би могла да се открие именно в това, че то се обръща към тълкуването и преработването на своята класическа традиция с подобно рядко съгласие тъкмо относно собствената си слабост. Ала слабостта на философската мисъл със сигурност е още по-голяма тогава, когато някой не се подлага на такава самопреценка и сгупява за собствена сметка да се прави на умник. Макар да противоречи на мярката за изследване и прогрес, с които се самоизмерва науката, трябва да се признае: в разбирането на текстовете на тези велики мислители се познава истина, която не би била достижима по други пътища.

Същото важи за опита в изкуството. Научното изследване, упражнявано от т.нар. изкуствознание, поначало напълно съзнава, че то нито може да замени, нито може да надхвърли опита на изкуството. Това, че в една художествена творба постигаме истина, която е недостижима за нас по какъвто и да е друг начин, изгражда философското значение на изкуството, което устоява срещу каквото и да е резоньорство. Така наред с опита на философията опитът на изкуството е най-настойчивото напомняне към научното съзнание да признае ограниченията си.

Следващите проучвания започват именно с критика на естетическото съзнание, за да защитят опита и познанието на истината, към която ставаме причастни чрез художествената творба, от попълзновенията на естетическата теория, суетно позволила стесняването си чрез понятието за научна истина. Те не ще останат обаче само при оправдаването на истината в изкуството. По-скоро от тази изходна точка изследванията ще се опитат да развият едно понятие за познание и истина, което отговаря на целостта в нашия херменевтически опит. Тъй както в опита с изкуството ние имаме работа с истини, които принципно надхвърлят областта

на методическото познание, същото трябва да важи и за целостта на науките за духа, в които историческото ни наследство във всичките си форми наистина става *предмет* на проучване, но същевременно самото *то* *проговаря в истинността си*. Опитът на историческата традиция по принцип разширява това, което подлежи на проучване. Той не е истинен или неистинен само в смисъла, по който се произнася историческата критика – този опит постоянно споделя истина, чиято цена е *причастността към нея!*

Ето защо, изхождайки от опита на изкуството и на историческото наследство, тези студии към херменевтиката се стремят да изяснят най-вече херменевтическият феномен в пълната му широта. Задачата е в него да се припознае един опит на истината, който не само трябва да бъде философски оправдан, но и сам да е начин на философстване. Затова разгръщаната тук херменевтика не е някакво учение за метода в науките за духа, а е стремеж за разбирателство върху това, какво са те в действителност извън чисто методическото си самосъзнание и какво ги свързва с целостта на нашия опит със света. Когато ние превръщаме разбирането в предмет на осмислянето, то целта не е едно изкуство за разбирането, каквото би искала да бъде обичайната филологическа и теологическа херменевтика. Такова едно изкуство не би признало, че с оглед истинността на нещата, които ни говорят откъм традицията, формализмът на изкуството боравене със знания се натоварва всъщност с едно фалшиво превъзходство. Ако в това изследване бъде показано колко много *събитийност* действа във всяко *разбиране* и колко малко по същество са отслабени от модерното историческо съзнание традициите, в които стоим, то с него съвсем не ще се създадат никакви предписания за науките или житейската практика, а само ще се направи опитът да се поправи едно погрешно мислене за това, какво са те.

С това следващите проучвания хранят надеждата да служат на един възглед, който е застрашен от избледняване в наводненото от бързи промени наше време. Променящото се несравнимо повече се натрапва на вниманието от онова, което остава при старото. Това е всеобщ закон на духовния ни живот. Перспективите, които идват оттук за опита на историческата промяна, са изложени на постоянната опасност бързо да заличават тъкмо защото забравят скрития уют на трайното. Ние живеем, струва ми се, в една непрекъсната превъзбуда на историческото си съзнание. При подобно надценяване на историческата промяна като следствие от тази превъзбуда и както бих искал да покажа, като отчайващо късо съединение в духовната ни „инсталация“ бързо припламва желанието за позоваване на вечни природни редове, възторгът от някаква естественост на човека, с която се легитимира мисълта за естествено право. Не само историческата традиция и не само природният ред образуват единството на света, в който живеем като хора – начинът, по който ние се опознаваме един другия, начинът, по който овладяваме историческите наследства, начинът, по който имаме опит с естествените дадености на съществуването си и със света – всичко това изгражда една истински херменев-

тична вселена, в която съвсем не сме зазидани в непреодолими стени, а пребиваваме открити към самата нея.

Едно осмисляне на това какво е истина в науките за духа не ще може да се извлече от само себе си в рефлексията върху наследството, чиято свързаност му се е явила, но и убягнала. Ето защо то трябва да изисква в собствения си начин на работа да придобие толкова историческа самопрозрачност, само колкото някак би било възможно за него. В усилието да разбере вселената на разбирането по-добре, отколкото това изглежда да става при господството на понятието за познание в модерната наука, то трябва също така да си потърси едно ново отношение към понятията, които само употребява. Осмислянето ще трябва да има пълното съзнание, че собственото му разбиране и тълкуване съвсем не е някаква конструкция от принципи, а е доработване на една стара, идваща отдалеч събитийност. Затова то не може да си позволи да приема безвъпросно понятия, които просто ще употребява по-нататък, а е длъжно да възприеме от тях това, което е останало до него от изначалното им съдържание и значение.

Философското усилие на нашето време се различава от класическата традиция на философията по това, че то не представлява нейно пряко и непрекъснато продължение. При всичката ѝ обвързаност с историческия си произход философията днес напълно съзнава историческата си дистанция спрямо собствените си класически образци. Това изпъква особено ярко най-вече в промененото ѝ отношение към понятието. С каквито и тежки последствия да са обвързани, колкото и дълбоко да са засягали основанията онези преоформяния на западноевропейското философско мислене, които вървят с латинизирането на гръцките понятия и вплитането на латинската терминология в по-новите езици, то те са несравними с още по-дълбокия разлом, дошъл в последните няколко столетия – именно с възникването на историческото съзнание. След него непрекъснатостта на западноевропейската мисловна традиция е действителна единствено по прекъснат начин тъкмо защото наивната невинност, с която понятията на традицията се привикват в служба на собствените мисли, се е превърнала в порок и разпътица. Оттогава отношението на науката към тези понятия е забележително несвързано и необвързано, все едно дали използването им има облика на ученото – да не кажа архаизиращото – приемане, или пък вида на техническо боравене с тях, което ги оправдава като необходими за занаята улеснения. И едното, и другото в действителност е недостатъчно за херменевтическият опит. Понятийността, в която се разгръща философстването, много повече ни владее и пред-убеждава по същия начин, по който ни настройва и езикът, в който живеем. Ето защо към добросъвестността на мисленето принадлежи осъзнаването на тези предубедености. Това е едно ново, критично съзнание, което трябва да придружава всяко отговорно философстване след споменатия разлом и което е длъжно да поставя пред форума на историческата традиция, към която всички ние принадлежим, езиковите и мисловните навици, добиващи образ за всеки един в комуникацията му с обкръжаващия го свят.

Идващите по-нататък проучвания са усилие да се следва това изискване така, че в тях да се свържат по най-тесен начин понятийно-историческите питання с предметното изложение на темата им. Добросъвестността на феноменологичното описание, която Хусерл ни вмени в дълг, широтата на историческия хоризонт, в която Дилтай постави всяко философстване, и не на последно, място взаимопроникването на тези две подбуди чрез получения преди десетилетия начален тласък от Хайдегер очертават мярата, която авторът си наложи и с която би искал съзнателно да остане обвързан въпреки всички несъвършенства на труда си.